

Розділ V

ПРОЕКТУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ

Основа професійного самовизначення

§ 15 Професійна діяльність і професійне самовизначення

- ✓ Як утилізуються тверді побутові відходи в Україні і світі?
- ✓ Чим загрожують довкіллю звалища сміття?
- ✓ Як, на вашу думку, правильно сортувати сміття?

Професійне самовизначення — це самостійний стійкий, осмислений вибір майбутніх професій.

Професійне самовизначення є початком професійного розвитку особистості.

Обираючи майбутню професію, кожна молода людина повинна чітко, усвідомлено й самокритично визначитись, якою їй потрібно бути, щоб оволодіти певною професією. Значну роль у процесі професійного самовизначення відіграє особисте Я, що має дві складові: Я-реальне, і Я-ідеальне.

Я-реальне має якості, які в людині є. Я-ідеальне — це якості, які людина хотіла б мати. Я-реальне постійно порівнюється з Я-ідеальне; різниця між ними є незначною для самовиховання. Якщо вимоги майбутньої професії переважно збігаються з Я-ідеальним людини, то процес професійного самовизначення йтиме інтенсивно і результативно. Тоді, коли Я-ідеальне не збігається з Я-реальним, то слід скорегувати Я-ідеальне, або відмовитися від професійного вибору.

Якщо людина вважає, що вона не може опанувати комп'ютерну техніку, то їй потрібно змінити думку про себе і поглибити знання з комп'ютеризації й інформатики, або відмовитись від кар'єри програмувальника.

Ситуація вибору професії.

Професійна діяльність — це діяльність людини в межах своєї професії; спеціальності в певній галузі виробництва. Успіх у роботі безпосередньо залежить від того, наскільки людина готова до своєї професійної діяльності. Професійна діяльність завжди переслідує певну мету і передбачає виконання конкретних завдань.

Ціль професійної діяльності передбачає результат розвитку особистості, її життєдіяльності.

Завдання професійної діяльності — це стан досягнення певних цілей.

Наприклад, ціль педагогічної діяльності — це забезпечення для молоді певного рівня освіти (початкового, середнього, професійного, вищого).

Завдання педагогічної діяльності — навчання, виховання й розвиток особистості.

Основні функції професійної діяльності:

- 1) створення матеріальних і духовних благ;
- 2) отримання засобів для життя;
- 3) сприяння загальному і професійному розвитку людини.

Професійна діяльність характеризується певними умовами (обставинами, умови роботи і відпочинку, об'єктом і предметом праці). Щоб оволодіти певною професією, слід здобути знання з цієї професії і набути певний досвід роботи за цією професією. Тимчасову роботу без ґрунтовних теоретичних знань не можна вважати професійною діяльністю.

Ми не можемо називати професіоналом людину, яка обрізає дерева у своєму садку. Ця людина не займається професійною діяльністю. Вона може правильно обрізати дерева, а може і зашкодити саду. Втім, ця робота буде виконана краще, якщо за неї візьметься садівник-професіонал.

Професійна діяльність з'явилася разом з виникненням товарно-грошових відносин.

Раніше (у натуральному господарстві) отримані продукти йшли тільки на задоволення власних потреб. Це відбувалось тому, що не було розділення праці. Кожна людина робила все потроху, але дуже добре робити не вміла нічого.

Розвиток професійної діяльності викликав розподіл праці. Професійна діяльність вимагає від особистості певних якостей, необхідних у конкретній професії. Оволодіння професійними навиками залежить здебільшого від вибору професії і професійної спрямованості. Проте в кожній професійній діяльності є певні обмеження з огляду на стан здоров'я.

Професійна діяльність тісно пов'язана з технологічною культурою, тому, чим вищий рівень технологічної культури, тим успішніша професійна діяльність.

Сфери професійної діяльності людини.

За результатами трудової діяльності розрізняють дві сфери економіки:

- ◆ сферу матеріального виробництва;
- ◆ невиробничу сферу.

У сфері матеріального виробництва отримують два основні продукти: засоби виробництва і предмети споживання.

Невиробнича сфера — це галузі і види професійної діяльності з обслуговування населення, інших галузей економіки і управління.

Сфера матеріального виробництва і невиробнича сфера тісно взаємозв'язані. Стан і розвиток невиробничої сфери активно впливає на соціально-економічний прогрес і є найважливішим його показником.

У міру соціально-економічного розвитку суспільства кількість працівників у сфері матеріального виробництва зменшується, а в невиробничій — збільшується.

Сфера матеріального виробництва. Невиробнича сфера.

Сфери професійної діяльності можна класифікувати за предметами праці (на що саме спрямована людська праця). Тут виокремлюють п'ять сфер:

- ◆ людина—природа;
- ◆ людина—техніка;
- ◆ людина—знакові системи;
- ◆ людина—людина;
- ◆ людина—художній образ.

ЛЮДИНА—ПРИРОДА

Предмет праці: ґрунт, вода, ліс, атмосфера, насіння, рослини, тварини, мікроорганізми, корисні копалини.

Галузі праці: рослинництво, тваринництво, лісове господарство, мікробіологія.

Професійно-важливі якості: любов до тварин, рослин; спостережливість; вміння спостерігати зміну природних явищ; точність рухів; терплячість і наполегливість; оперативне наглядно-образне мислення; фізична витривалість.

ЛЮДИНА—ТЕХНІКА

Предмет праці: машини, механізми, технічні системи, агрегати.

Об'єкти праці: техніка, прилади, обладнання, апарати, ґрунти, гірські породи, деревина, пластмаси, будівельні матеріали, тканини, сільськогосподарська продукція, енергія.

Галузі праці: обробка ґрунтів, добування та обробка гірських порід, обробка матеріалів, збирання і налагодження техніки, споруди і будинки, переробка сільськогосподарської продукції.

Професійно важливі якості: любов до техніки, технічне мислення, координація рухів, швидкість реакції, технічний слух, схильність до технічної творчості.

ЛЮДИНА—ЗНАКОВІ СИСТЕМИ

Предмет праці: знаки, символи, формули, слова, цифри, тексти, коди.

Об'єкти праці: ЕОМ, індикатори, друкарські машини, вимірювальні пристрої, рисунки, схеми, графіки, креслення, ноти, карти, гроші, фотографії, письмова і усна мова, документи.

Галузі праці: створення й оформлення документів, аналіз і переклад тексту, діловодство, зв'язок, бухгалтерія, фінанси, економіка, банківська справа, поліграфія, картографія, геодезія, креслення, конструювання, музейна й архівна справа, статистика, робота на ПК.

Професійно важливі якості: зорове сприйняття й аналіз, оперативна пам'ять, логічне мислення, здоровий опорно-руховий апарат, концентрування уваги, координація рухів, емоційна стійкість.

ЛЮДИНА—ЛЮДИНА

Предмет праці: люди, колективи, групи людей.

Об'єкти праці: методи, засоби, умови виховання, обслуговування та керування людьми.

Галузі праці: керування людьми, навчання і виховання, медичне, соціально-побутове, інформаційне обслуговування людей.

Професійно важливі якості: любов до людей, спостережливість, винахідливість, чесність, чуйність, емоційна стійкість, організаторські здібності.

ЛЮДИНА—ХОУДОЖНІЙ ОБРАЗ

Предмет праці: художній образ і закономірності його створення.

Об'єкти праці: фарби, ноти, букви, слова, художня мова, пластика тіла, матеріали.

Галузі праці: декоративно-прикладне мистецтво, скульптура, фотографія, музичне, хореографічне мистецтво, архітектура, література, телебачення.

Професійно важливі якості: твори, образне мислення, образна пам'ять, спостережливість, художній смак, художні здібності.

Сфери професійної діяльності можна також класифікувати за цілями праці.

- ◆ гностичні, пов'язані з пізнавальною працею (контролер, водій);
- ◆ перетворювальні, пов'язані з активним перетворенням якостей предметів (будівельних, сільськогосподарських);
- ◆ пошукові, пов'язані з пошуком найкращого варіанту вирішення завдання (програмувальник, науковець, конструктор).

За засобами праці професії поділяються на:

- ◆ ручну працю;
- ◆ механізовану працю;
- ◆ автоматизовану працю;
- ◆ працю з використанням функціональних особливостей людини (голосу, сили, пластики тіла).

За умовами праці професії розділяють на:

- ◆ працю на відкритому повітря (лісник, робітник сільського господарства);
- ◆ працю в нормальних побутових умовах (будівельник);
- ◆ працю в незвичайних умовах (під землею, водою);
- ◆ працю з підводною матеріальною і моральною відповідальністю за життя, здоров'я, виховання людей (військовий командир, лікар, машиніст електропотягу, пілот літака).

Але, яку б ви професію не обрали, потрібно прагнути її виконувати добросовісно, постійно підвищуючи свій професійний рівень.

З життєвого досвіду вам відомо, що одну і ту саму роботу можна зробити по-різному.

Одна людина виконує роботу якісно, швидко й отримує ще й моральне задоволення від якісно і швидко зробленої роботи. Інша людина витратить багато часу, втомиться, знервується, і робота буде зроблена неякісно. Це виникає

тому, що кожна людина по-різному ставиться до своєї праці, її організації, планування, використання різних технологій, техніки безпеки, ставлення до роботи — це все складає культуру праці.

Культура праці включає технологічну дисципліну, раціональну організацію робочого місця, дотримання безпеки праці і виробничої естетики, бережливе ставлення до обладнання, матеріалів, енергії, вміння аналізувати економічну ефективність своєї праці.

У процесі професійної діяльності відбувається професійне становлення особистості.

Професійне становлення особистості — це процес формування ставлення до професії, ступінь емоційно-особистісного входження в професію, накопичення досвіду практичної діяльності, професійне вдосконалення й набуття майстерності. Так коротко можна схарактеризувати етапи професійного становлення.

До закінчення середньої школи молода людина повинна визначитись з вибором професії. Потім формується професійна компетентність.

Професійна компетентність — це оволодіння глибокими і ґрунтовними знаннями, вільне володіння ними, повна відповідність людини її професії, що дає змогу їй сприймати свою працю як радість, отримувати задоволення від виконаної роботи.

Професійна компетентність — високий рівень професійних знань і вмінь, діловитість, вихованість і реальна самооцінка. Професійна компетентність за-

Етапи професійного становлення

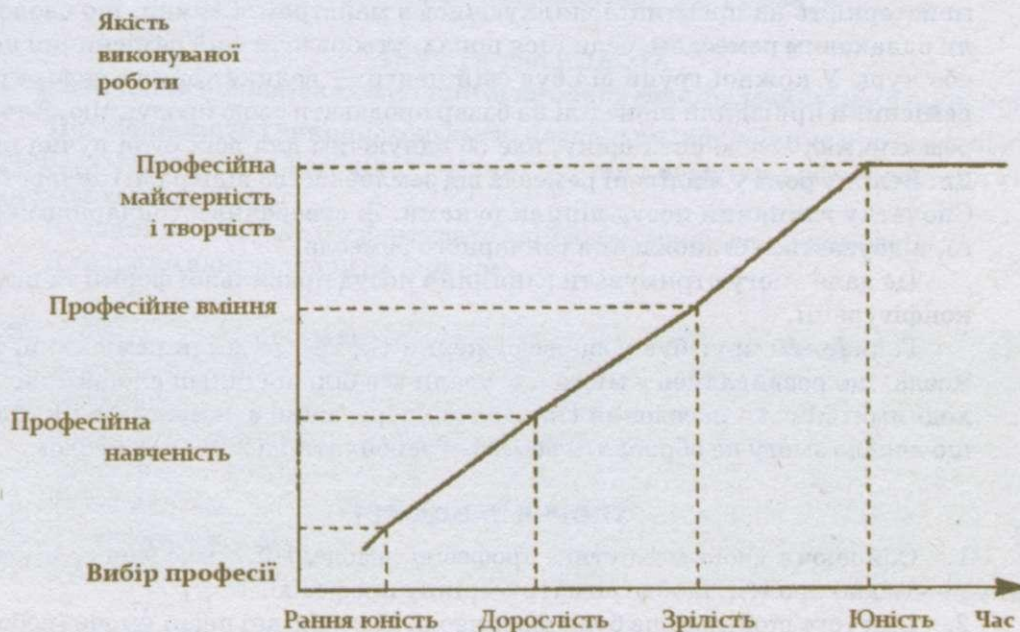

Рис. 116. Етапи професійної майстерності

лежить від рівня теоретичних знань і практичних умінь, а також технологічної культури.

Професійна майстерність — найвищий рівень оволодіння професійною діяльністю. Професійна майстерність — це не тільки професійні навички, вміння і знання.

Процес оволодіння професією також є процесом формування особистості людини, її інтересів, духовних цінностей, ідеалів. Високий рівень технологічної культури, професійна мобільність, самостійність, постійне прагнення вдосконалення, творчий підхід до праці зміцнюють і розвивають професійну майстерність. Професійна майстерність тісно пов'язана з професійною творчістю. Найкраще професійна творчість проявляється у винахідництві та раціоналізації.

Професійна творчість — це створення людиною чогось нового, неповторного, оригінального під час професійної діяльності.

Професійне становлення є складовою професійної кар'єри.

Професійна кар'єра — досягнення людиною успіху в професійній діяльності.

Поняття «професійна кар'єра» включає професійний ріст, майстерність, високу оплату праці, поліпшення житлових і побутових умов, підвищення по службі, отримання свободи в своїх рішеннях, відповідну оцінку своїх заслуг, особисте задоволення професійною діяльністю.

Цікаво знати. Раніше професійні навички, уміння та досвід передавалися з покоління в покоління усно і за допомогою практичних навичок. Хто хотів оволодіти певною професією, йшов до майстра в учні, переймаючи його майстерність на практиці і спілкуючись з майстром. Селяни, що оволоділи однаковим ремеслом, селилися поряд, утворюючи свій ремісничий цех, або куц. У кожній групі сіл був свій центр — велике торгове село, куди ремісники приїздили щонеділі на базар продавати свою продукцію. Кожне ремесло мало свою специфіку, але об'єднуючим для всіх була ручна праця. Велику роль у відділенні ремесла від землеробства відіграло гончарство. Спочатку глиняний посуд ліпили руками. Зі створенням гончарного круга, відбувається становлення гончарного ремесла.

Це дало змогу отримувати глиняний посуд правильної форми та різної конфігурації.

Гончарний круг був розповсюджений скрізь, де жили ремісники. Ремесла, що розвивались у містах, ставали все більш і більш економічно доходними. Міське населення складалося переважно з ремісників і купців, що давало змогу не обробляти землю, а заробляти на життя ремеслом.

ТВОРЧЕ ЗАВДАННЯ

1. Обираючи свою майбутню професію, змоделюйте всю ланку кроків, яку необхідно пройти, щоб отримати омріяну професію.
2. Для того щоб людина була щасливою, їй необхідні певні умови (робота, сім'я, гроші тощо). Які умови потрібні вам, щоб бути щасливою людиною?

Основні поняття: професійна діяльність, професійне самовизначення, сфера професійної діяльності, культура праці, професійна майстерність, професійна компетентність, професійна творчість, професійна кар'єра.

СЛОВНИК НОВИХ ТЕРМІНІВ

Професійна діяльність — це діяльність людини в межах своєї професії.

Професійне самовизначення — це процес формування ставлення до професії, сутність емоційно-особистісного входження в професію.

Професійна кар'єра — досягнення людиною успіху в певній професійній діяльності.

Культура праці — дотримання технологічної дисципліни, раціональна організація робочого місця, дотримання безпеки праці, виробничої етики, бережливе ставлення до обладнання, матеріалів, енергії, вміння аналізувати екологічну ефективність своєї праці.

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

1. Що означає «професійне самовизначення» в житті молодого людини?
2. Назвіть основні функції професійної діяльності?
3. Які ви знаєте сфери професійної діяльності людини? Схарактеризуйте їх.
4. Розкрийте поняття «культура праці»?
5. Як відбувається професійне становлення особистості?
6. Як ви бачите своє професійне майбутнє? Чому саме так?

ПРАКТИЧНА РОБОТА

Визначення основних компонентів процесу виробу майбутньої професії

Потрібно знати і використовувати: навчальну інформацію про основні професії, їх особливості; необхідні вміння, знання і навички для оволодіння тією чи іншою професією.

Завдання: потрібно обґрунтувати свій вибір майбутньої професії.

Для цього слід заповнити таблицю.

№	Компоненти	Сутність
1	Ціль	
2	Завдання	
3	Професійно важливі якості суб'єкта діяльності	
4	Засіб праці	
5	Предмет праці	
6	Технологічні операції	
7	Результати діяльності	

Обґрунтуйте свій вибір майбутньої професії, необхідність її для суспільства, вашого регіону та для вас особисто.

§ 16 Портфоліо в професійній та в освітній діяльності людини.

Компонування й оцінювання портфоліо

- ✓ Охарактеризуй освітні продукти як результати навчальної діяльності.
- ✓ Чому освітні продукти поділяють на зовнішні й внутрішні?
- ✓ У якій формі виражаються зовнішні освітні продукти, а в якій — внутрішні?

У широкому розумінні **професійне портфоліо** — це впорядкований, грамотно оформлений набір досягнень організації, або ділової особистості в різних сферах діяльності.

Нині ідея портфоліо поширена в усьому світі. Портфоліо є своєрідною візитівкою, сукупністю відомостей про людину, організацію, або своєрідним досьє — зібраними документами, зразками робіт, фотографій, які дають уявлення про досягнення, можливості й послуги в певній сфері діяльності, що пропонуються потенційним клієнтам.

Сутністю використання професійного портфоліо є демонстрація потенційних творчих можливостей спеціаліста в тій чи іншій сфері діяльності, в демонстрації його досвіду роботи, кількості й якості реалізованих проектів.

У світі ділових стосунків портфоліо відіграє важливу роль. Воно успішно використовується для пошуку професійного шляху — через профільне навчання в світ зайнятості. Процес працевлаштування розглядається нині як рух від оформлення портфоліо, яке демонструє компетентності й кваліфікації його власника, до отримання статусу професійного робітника. Зміст портфоліо формує імідж потенційного працівника в очах роботодавця, який оцінює не лише його досягнення в професійній діяльності, але й особистісні його якості й цінності. Саме завдяки змістового наповнення портфоліо та ступеня успішності його презентації роботодавець оцінює, чи підходить йому потенційний працівник для конкретної роботи.

Існують різні моделі портфоліо, залежно від сфери їх використання — професійної чи освітньої, від конкретних цілей і вимог, на які вони орієнтовані.

Портфоліо в професійній сфері діяльності, за характером і структурою представлених в ньому матеріалів, може бути таких типів:

- ◆ портфоліо досягнень (акцент робиться на документи, які підтверджують успіх у певному виді діяльності);
- ◆ портфоліо тематичне (представлення творчих робіт);
- ◆ портфоліо презентаційне (створюється для пред'явлення під час працевлаштування, вступу в навчальні заклади);
- ◆ портфоліо комплексне (містить усі елементи вищезазначених типів портфоліо).

Комплексне портфоліо може мати наступну структуру:

- ◆ *портрет — паспорт — персональний блок*. Цей розділ характеризує особистість власника портфоліо. Тут розміщується основна інформація про

власника, фотографії, автобіографія, резюме, інформація й документи про захоплення, інтереси, супроводжувальний лист, а також зміст, який розкриває призначення й наповнення портфоліо;

- ◆ *колектор — індивідуальна освітня карта.* В цьому розділі збираються результати тестувань, підсумкових атестацій, атестати, дипломи, інформація про навчальні заклади тощо;
- ◆ *робочі матеріали.* Тут формується банк ідей, реалізованих проектів, вибудовуються плани на майбутнє: програма діяльності, есе, роздуми; фіксується корисна інформація (посилання на ресурси Інтернет, різні джерела інформації, висловлювання великих людей тощо);
- ◆ *досягнення, офіційні документи, відгуки.* В цей розділ збираються всі документи, які підтверджують наявність результатів у різних сферах діяльності. Це можуть бути сертифікати й дипломи, залікові книжки, відгуки, свідоцтва про закінчення курсів, грамоти тощо.

Уведення портфоліо-працевлаштування для випускників навчальних закладів освіти спрямовано на забезпечення їх захисту на єдиному європейському ринку праці. Його основне призначення — об'єднати проекти, документи, які демонструють потенційному роботодавцю необхідні компетентності потенційного працівника. Розміщення інформації на основі матеріалів портфоліо на web-site Європейського союзу, заповнення та оновлення форм у режимі on-line, надання доступу до банку даних роботодавцям, соціальним партнерам та випускникам полегшує процес пошуку роботи, підвищує професійну мобільність. Міжнародні документи інтеграційних процесів на ринку праці й зайнятості готуються на основі портфоліо, які розробляються ще в межах профільної школи та продовжуються оформлятися під час здобуття професії. З одного боку, учні, випускники за допомогою портфоліо усвідомлюють свій рівень компетентності й досвіду, з іншого — роботодавці отримують більш повну інформацію, ніж через дипломи й сертифікати.

Ідея використання портфоліо у сфері освіти виникла в Америці в середині 80-х років ХХ ст. Діапазон його застосування постійно розширюється, його використовують на всіх рівнях освіти — від початкової до вищої школи.

Освітнє портфоліо — це форма організації освітніх продуктів навчальної діяльності учнів, а також відповідних інформаційних матеріалів, які підлягають аналізу, всебічному кількісному й якісному оцінюванню.

Портфоліо сприяє самоорганізації навчальної діяльності, допомагає планувати, відстежувати й корегувати індивідуальну освітню траєкторію учня, аналізувати суб'єктний досвід, набутий у різних видах діяльності — навчальній, творчій, соціальній, комунікативній.

Використовувати особисте портфоліо учні можуть: під час вибору профілю навчання в старшій школі; під час вступу до ВНЗ як додатковий документ; під час влаштування на роботу як свідоцтво практичного й соціального досвіду.

Отже, портфоліо у сфері освіти — це портфель індивідуальних освітніх досягнень учня, який відображає рівень сформованості його загальної компетентності. Портфоліо є ефективною формою безперервної самоосвіти та автентичного оцінювання освітніх результатів процесу навчання — зовнішніх (спроєктованих і виготовлених виробів, робочих документів тощо) і внутріш-

ніх продуктів (рівня сформованості особистісно й професійно важливих компетентностей), створених під час різних видів діяльності. Демонстрація компетентностей відбувається під час вирішення реальних проблем, документальної фіксації результатів власної діяльності. Зміст портфоліо показує потенційні можливості учня щодо подальшого особистісного й професійного розвитку.

Головна мета створення портфоліо — допомогти в самореалізації й самовизначенні учнів як особистостей, здатних до професійної адаптації, самостійного прийняття відповідальних рішень у ситуації вибору, постановки цілей та їх досягнення у взаємодії з іншими.

На відміну від традиційного оцінювання, портфоліо дає можливість вирішити наступні важливі завдання:

1. Простежити динаміку освітнього прогресу кожного учня, досягнутого в процесі реалізації індивідуальної освітньої траєкторії.

2. Сформувати автентичну оцінку й самооцінку освітніх досягнень учня, яка може бути додатковою до традиційних форм оцінки (залік, тест, іспит). Наприклад, підсумковий документ портфоліо в американській профільній школі використовується як аналог атестата.

Система оцінювання портфоліо будується відповідно до поставлених завдань щодо його використання. Це може бути система неформального експертного оцінювання, яке містить колективну оцінку вчителів, батьків, однокласників та ін., або система формалізованих і стандартизованих критеріїв і показників оцінювання особистісно й професійно важливих компетентностей учнів (в освітній галузі «Технологія» — операційно-діяльнісної, соціально-комунікативної, ціннісно-сислової).

Портфоліо в системі профільного навчання призначене для накопичення документальних свідочств успішності учня з обраного профілю, забезпечуючи йому рейтингове місце серед однокласників, або серед претендентів на конкурсне місце у вищій навчальній заклад.

Основними функціями портфоліо в освітній діяльності є:

- ◆ самоорганізація навчальної діяльності, відстеження успішності процесу навчання, його корегування;
- ◆ стимулювання позитивної навчальної мотивації досягнень, виявлення шляхів підвищення рівня освіти й культури;
- ◆ розвиток природних, діяльнісних і соціокультурних здібностей учнів;
- ◆ упорядкування й систематизація освітніх продуктів;
- ◆ формування індивідуально можливого рівня компетентностей на основі суб'єктного досвіду;
- ◆ автентичне оцінювання й самооцінювання освітніх продуктів: зовнішніх (спроєктованих і виготовлених виробів, документів портфоліо) і внутрішніх (особистісного розвитку);
- ◆ планування професійної стратегії.

У сфері освітньої діяльності, за характером і структурою представлених матеріалів, розрізняють такі типи портфоліо:

- ◆ портфоліо робоче (містить колекцію робіт, матеріалів, зібраних за певний період навчання, які демонструють прогрес учня в досягненні поставлених цілей);

- ◆ портфолію процесу (відображає всі етапи навчання в цілому, прогрес сформованості індивідуального рівня компетентностей у процесі навчання, автентичність самооцінки);
- ◆ портфолію показове (відображає найкращі роботи учня, всебічно їх представляючи в різних формах).

Останнім часом набула поширення в розвинених країнах Європи та США модель **портфолію у формі проекту**. Ця модель портфолію пов'язана з виконанням учнями випускного проекту. Зокрема, в Данії, починаючи з 2000 року, випускні экзамени в гімназії замінені виконанням міждисциплінарного проекту кожним учнем з обов'язковим його публічним захистом.

Ідея випускного проект-портфолію виникла на основі компетентнісного й міждисциплінарного підходів до профільного навчання. Вона ґрунтується на актуалізації й систематизації попереднього досвіду участі учнів у виставках і конкурсах різного спрямування, відповідно до специфіки профілю навчання.

Розробка плану проект-портфолію передбачає: по-перше, виконання міждисциплінарного проекту, по-друге, створення конкретного продукту діяльності, який пов'язаний з профілем навчання та який проектується, виготовляється й оцінюється кожним учнем, по-третє, офіційну публічну презентацію проекту-портфолію.

Робота над проектом-портфолію містить п'ять етапів.

1. Вибір консультанта портфолію й членів Проектного комітету.
2. Вибір теми проекту-портфолію.
3. Вивчення теми, розробка, реалізація й оцінювання проекту, підготовка до презентації освітніх продуктів власної діяльності.
4. Офіційна презентація проекту-портфолію перед членами Проектного комітету.
5. Оцінювання й самооцінювання.

Вибір консультанта здійснюється учнями. Консультант і учень спільно планують роботу над портфолію і вибирають членів Проектного комітету, який здійснює оцінювання проекту, створеного продукту та його презентації. До комітету входять вчителі англійської мови та профільної підготовки, а також представники бізнесу, суспільства та ін. Після вибору членів комітету, учень подає їх список в Комісію з оцінювання випускних проектів, яка здійснює загальне керівництво й координацію загальношкільної роботи над проектами-портфолію.

На другому етапі здійснюється вибір теми проекту, яка спрямована на розвиток інтересів і здібностей учнів. У процесі вибору теми проекту-портфолію проводяться консультації й обговорення з вчителями академічних і профільних дисциплін, а також з членами Проектного комітету, які завіряють підписами обрану тему.

Третій етап пов'язаний з безпосереднім виконанням проекту, виготовленням продукту, підготовкою до його презентації. Вчителі профільного навчання спрямовують свої заняття на відпрацювання необхідних навичок формування портфолію, на результативну суб'єкт-суб'єктну взаємодію. Учні тренуються в написанні резюме, самозвітів, представленні себе роботодавцю, в написанні рекомендаційних листів тощо.

Проект-портфоліо містить зміст, вступ, напрацьовані матеріали, висновки, таблиці, графіки, визначення ключових термінів, бібліографію, цитати з різних джерел, опрацьовані дані інтерв'ю, опитування тощо. Важливими є формулювання ідей, їх логічне розкриття й відображення у відповідних матеріалах. Заохочується використання ресурсів Інтернет, бібліотек, музеїв.

На презентацію проекту-портфоліо відводиться не менше десяти і не більше тридцяти хвилин. Учні самостійно визначають власний рівень сформованості компетентностей і приймають рішення, які з них та яким чином продемонструвати.

Відразу після презентації члени Проектного комітету обговорюють результати й виводять основні показники, які оголошуються учневі. В разі незгоди учня з даною бальною оцінкою проводиться додаткове обговорення. Потім заповнюється Анкета учня, запитання якої спрямовані на виявлення ставлення учня до роботи над проектом-портфоліо, набутого досвіду тощо. Результати анкет аналізуються загальношкільною комісією під час підведення підсумків роботи за технологією автентичного оцінювання. Розробляються рекомендації щодо внесення відповідних змін.

Портфоліо, сформоване в сфері освіти, інтегрується в професійні й службові системи оцінки, що дає можливість раннього формування професійно значимих умінь учнів.

Портфоліо є популярною і затребуваною технологією, яка постійно розвивається. Ця технологія відповідає таким запитам сучасного життя: по-перше, запитам ВНЗ щодо підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів; по-друге, запитам бізнесу стосовно системи освіти в цілому. Відповідно до запитів, технологія портфоліо послідовно розширює простір і форми своєї реалізації.

ПРАКТИЧНА РОБОТА

Формування, обговорення та оцінювання змісту портфоліо

Послідовність виконання роботи:

1. Визначте основну ідею й мету створення особистого портфоліо на основі реалізованих кількох або одного проекту в процесі навчання.
2. Структуруйте зміст особистого портфоліо, залежно від спрямування на майбутню професію.
3. Виберіть форму оформлення матеріалів особистого портфоліо, відповідно до визначеної структури змісту.
4. Зробіть презентацію особистого портфоліо.
5. Оцінювання презентації портфоліо учасниками процесу навчання (учнями, вчителями, батьками тощо) з використанням чотирибальної шкали (від 1 до 4) за такими критеріями:
 - ◆ наявність власної позиції;
 - ◆ встановлення внутрішніх взаємозв'язків;
 - ◆ ступінь обґрунтованості матеріалу, доказовості висновків;
 - ◆ спосіб подачі матеріалу;
 - ◆ відповідність правилам оформлення роботи.
6. Скористайтеся поданою нижче таблицею.

Оцінна форма презентації портфоліо

Учень _____

Учитель _____

Компонент портфоліо _____

Бал _____

Дата _____

Критерії	наявність власної позиції	встановлення внутрішніх взаємозв'язків	ступінь обґрунтованості матеріалу	спосіб подачі матеріалу	відповідність правилам оформлення роботи
«4» — вище середніх вимог	Матеріали портфоліо демонструють глибоке розуміння поставленого завдання, переконливо представляють позицію	Матеріал портфоліо структурований таким чином, що всі його складові розкривають загальну його ідею Логічно встановлені взаємозв'язки компонентів портфоліо	Висновки обґрунтовані й доказові Проаналізовані успіхи й недоліки представлених фактичних даних	Розвиває власні ідеї, адекватно реагує на критику інших Має зворотний зв'язок з аудиторією, охоче ділиться власним досвідом	Грамотне, креативне оформлення Вміле використання відеозаписів комп'ютерної техніки в оформленні матеріалів
«3» — відповідає вимогам	Матеріали портфоліо демонструють розуміння проблеми, мають певну мету, доцільно враховують позиції інших	Компоненти портфоліо спрямовані на розкриття основної ідеї Вдало зроблені переходи від однієї складової портфоліо до іншої Простежується спроба встановлення взаємозв'язків	Фактичний матеріал розкриває ідеї, доцільно подаючи потрібну інформацію, проте висновки сформульовані недостатньо обґрунтовано	Обґрунтовує і послідовно відстоює значущість власних ідей, готовий їх коригувати Зіставляє ідеї інших із своїми	Матеріали портфоліо оформлені відповідно до вимог Зроблені помилки не заважають розумінню матеріалу
«2» — ближчий до вимог	Матеріали портфоліо не чітко представляють власну позицію	Матеріали портфоліо структуровані відповідно до вимог, проте не спостерігаються взаємозв'язки між всіма його компонентами	Фактичний матеріал представлений несистемно Є спроба аналізу представлених фактів	Розгублюється під час публічного захисту власних напрацювань, потребує моральної підтримки	Наявні труднощі у висловлюванні своїх думок, у відображенні своїх ідей як письмово, так і графічно
«1» — потребує доопрацювання	Власна позиція не представлена	Відсутні деякі компоненти портфоліо та зв'язки між його складовими	Висновки не сформульовані	Не виявляє розуміння власних освітніх результатів	Зроблені помилки заважають сприйняттю представлених матеріалів

Цікаво знати

1. Поняття «портфоліо» має таку історію розвитку. Воно прийшло до нас із Західної Європи XV—XVI століть. В епоху Відродження архітектори представляли замовникам свої будівельні проекти в особливій папці, яку називали портфоліо. Документи цієї папки давали уявлення про їхні професійні можливості.

Важливо зазначити, що епоха Відродження характеризується відмовою від анонімності ремісників та утвердженням персонального стилю в архітекторів, які свої проекти акуратно документували й підписували.

Кафедральний собор. Італія. Місто Флоренція. Купол. Розріз.
Автор проекту Філіппо Брунеллескі Будівництво 1296—1436 роки.

2. Рекомендовані листи мають свою історію розвитку. Як кілька століть тому, так і нині, робітник, який приходить влаштуватися на нове місце роботи, вручає майбутньому роботодавцю документ, в якому відображається характеристика його трудової діяльності та особистісні якості. Без рекомендованого листа влаштуватися на престижну роботу практично неможливо.

Зараз комерційні біржі на сайтах з працевлаштування в режимі on-line встановлюють рейтинг зв'язків: замовник виставляє проект на біржу, спеціалісти підписуються на розробку, з цього списку замовник вибирає спеціалістів, співпрацює з ними, наприкінці роботи замовник виставляє бали розробникам проекту та публікує свої коментарі з приводу результатів співпраці. У такий спосіб формується база рекомендованих листів, які мають вирішальне значення для вибору спеціалістів іншими учасниками біржі. На основі цієї бази можна встановити рейтинг як робітника, так і роботодавця.

Ключові слова: професійне портфоліо, освітнє портфоліо, автентичне оцінювання й самооцінювання.

СЛОВНИК НОВИХ ТЕРМІНІВ

Портфоліо (від фр. *porter* означає викладати, формувати, нести та *folio* — лист, сторінка) — зібрання досягнень, фіксація успіхів. У перекладі з італійської «портфоліо» означає «рекламний проспект», а в перекладі з англійської — «портфель, папка».

Автентичний (від грец. *αὐθεντικός* — справжній) — дійсний, вірний, той, що ґрунтується на першоджерелі.

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

1. Яке основне призначення портфоліо?
2. Проаналізуйте поняття «професійне портфоліо» та «освітнє портфоліо». В чому їх подібність, а в чому відмінність?
3. Яка головна мета, завдання і функції портфоліо в освітній діяльності?
4. Назвіть типи портфоліо в професійній та в освітній діяльності.
5. Яка структура комплексного портфоліо?
6. Схарактеризуйте модель портфоліо у формі проекту.
7. Що таке автентичне оцінювання?
8. Дослідіть особливості портфоліо в паперовій та в електронній формі.
9. Які критерії оцінювання якості презентації особистого портфоліо?

Завдання для перевірки рівня навчальних досягнень до теми «Портфоліо в професійній та в освітній діяльності людини»

1. У який історичний період, де і з якою метою вперше використовувалась ідея портфоліо?

а) XVIII—XIX ст.; б) IX—X ст.; в) XV—XVI ст.

2. Ідея використання сучасного портфоліо виникла в:

а) Данії; б) США; в) Франції; г) Німеччині.

3. Якому з наведених визначень відповідають поняття «професійне портфоліо» й «освітнє портфоліо»?

а) _____ — це форма організації освітніх продуктів, які підлягають аналізу, всебічному кількісному й якісному оцінюванню;

б) _____ — це впорядкований, грамотно оформлений набір досягнень організації, або ділової особистості в різних сферах діяльності.

4. Структура якого професійного портфоліо представляє лише творчі роботи:

а) портфоліо досягнень;

б) портфоліо тематичне;

в) портфоліо презентаційне;

г) портфоліо комплексне.

5. Розташуй у правильному порядку етапи роботи над проектом-портфоліо.

Вивчення теми, розробка й реалізація проекту, підготовка до презентації освітніх продуктів власної діяльності.

Вибір теми проекту-портфолію.

Офіційна презентація проекту-портфолію перед членами Проектного комітету.

Вибір консультанта портфолію й членів Проектного комітету.

Оцінювання й самооцінювання.

6. Які критерії оцінювання презентації портфолію?

§ 17 Орієнтовний проект «Моя професійна кар'єра». Типологія людей і їх якості. Професійні вимоги

- ✓ Як ви вважаєте, чи може схильність сформуватися за рахунок діяльності?
- ✓ Поясніть, що таке здібності?
- ✓ Що таке шляхи і засоби досягнення мети в професійній кар'єрі?
- ✓ Як компенсувати недостатність потрібних здібностей?
- ✓ З якою метою у професійний план включають програму самовиховання?

Кожний з вас, з наближенням часу закінчення школи, починає планувати свою майбутню професійну кар'єру. Для того щоб зробити правильний вибір, який буде впливати на ваш життєвий шлях, ви обов'язково повинні мати певні знання, які охоплюють: наявність відповідних особистісних здібностей до певної професійної діяльності; вимоги кожної професії до фізичних і психологічних якостей людини; загальні відомості про професію (її соціально-економічне значення, перспективи розвитку, спорідненість з іншими професіями та спеціальностями); характеристику процесу праці (сферу діяльності і вид праці, основні знаряддя праці, виробничі операції, продукція, результати праці та її організація); санітарно-гігієнічні умови (мікроклімат, режим і ритм праці, вірогідність виробничих ушкоджень і травм, медичні протипоказання) та вимоги до професійної підготовки.

За відсутності зазначених знань ви можете зробити помилку, обравши професію, але не маючи для цього достатніх особистісних фізіологічних і психологічних даних. Як результат — вам доведеться змінювати обрану професійну діяльність, незважаючи на втрачений час і гроші, які були витрачені, щоб здобути спеціальну освітню підготовку. Щоб усього цього уникнути, пропонуємо вам скласти орієнтовний проект «Моя професійна кар'єра», яка допоможе правильно зорієнтуватися у світі людської діяльності і обрати ту професію, що не тільки вам подається, а й відповідає вашим можливостям.

Складовою проекту є ознайомлення з методикою Дж. Л. Голланда, яка допоможе встановити чинники, що можуть вплинути на ваш вибір: особистісні, службові, виробничі та соціально-економічні.

Мета проекту — визначити свою орієнтовну професійну діяльність відповідно до своїх потенційних можливостей та проведеного самоаналізу.

Завдання проекту: скласти план дій реалізації проекту; ознайомитися зі сферами професійної діяльності і професіями; встановити чинники, що можуть вплинути на професійну кар'єру; визначити власний узагальнений код професійної діяльності (УК); знайти сферу своєї діяльності за класифікатором професій.

Розпочинається проект «Моя професійна кар'єра» зі складання орієнтовного плану дій. Чому орієнтовний, а тому, що в процесі його реалізації може виникнути певна неузгодженість або потреба вносити додаткові пункти. Наприклад, ви бажаєте стати артистом і в своєму плані передбачаєте досягти поставленої мети, але, реалізуючи план дій, ви отримаєте інформацію (подано нижче), яка виявить, що ваш тип особистості та існуючі здібності не зовсім відповідають вимогам цієї професії. Для того щоб досягти своєї мети, вам потрібно буде додати до уже існуючого плану додаткові пункти, які включатимуть розвиток своїх здібностей та рис характеру, що потрібні для кар'єри артиста.

Нижче наведено орієнтовний план дій, який може бути взятий за зразок при складанні власного плану дій реалізації проекту.

ЗРАЗОК СКЛАДАННЯ ОРІЄНТОВНОГО ПЛАНУ ДІЙ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ

1. Отримати інформацію про типи особистості і визначити, до якого типу людей я належу.

Реалізація першого пункту плану допоможе вам встановити, до якого з шести типів ви належите, і якщо ви вагаєтеся у виборі своєї майбутньої професії, то визначити, чи відповідає вона вашому типові.

2. З'ясувати типи інтересів, які притаманні кожному типові людей.

Виконання цього пункту надасть вам інформацію, якій діяльності і цінностям надає перевагу кожний з шести типів людей. Ви дізнаєтеся, які у них узагальнені інтереси і цінності.

3. Виявити, який тип інтересів збігається з моїм.

Реалізація цього пункту надасть вам можливість виявити, чи справді визначений вами особистісний тип відповідає вашим інтересам і цінностям.

4. Ознайомитися з типами професій і їх вимогами до особистості.

Цей пункт розширить вашу інформацію про існуючі типи професій і ті вимоги, що висуває кожна професія до особистості.

5. Опитати друзів і знайомих, якої вони думки про мої здібності.

Щоб об'єктивно встановити наявні у себе здібності та міру їх розвитку, потрібний неупереджений погляд і думка сторонніх. Опитавши своїх друзів і знайомих, ви реалістично поглянете на свої можливості щодо досягнення своєї мети.

6. Виявити, які професії найсприятливіші для мене.

Знаючи, до якого типу людей ви відноситеся, та встановивши типи інтересів і вимоги професій до людини, ви, реалізуючи цей пункт, отримаєте через «Довідник професій» додаткову інформацію про сучасний світ професій.

7. Встановити власний універсальний код (УК) своєї професійної діяльності та визначити за переліком професій ті, що найбільш мені подобаються.

Виконання цього пункту передбачає виконання практичної роботи, в якій ви, на підставі відповідей на тести, встановлюєте найсприятливіший для вашого типу особистості перелік професій.

8. Скласти план самовиховання відповідно до вимог обраної для себе професії.

Це один із відповідальних пунктів плану дій; передбачає розвиток тих здібностей, що потрібні для моєї професії, але які частково або повністю відсутні у мене. Починати потрібно з чіткого визначення переліку здібностей, які потрібні розвивати або вдосконалювати. У цьому питанні найліпшу допомогу вам надасть шкільний психолог. Навпроти переліку здібностей, які розвиватимуться, зазначте, що для цього потрібно зробити: співати в шкільному хорі; розвивати вправність голосових зв'язок; слухати музику тощо.

9. Дізнатися у фонді зайнятості, які сприятливі для мене професії затребувані у районі, області, місті.

Цей пункт допоможе вам встановити, чи є за місцем вашого проживання попит на вашу професію і яка кількість вакансій. Це допоможе вам спланувати ваші наступні дії у разі відсутності попиту на вашу професію або обрати іншу професію за визначеною сферою діяльності. Також, можливо, потрібно буде внести зміни у план ваших дій за потреби виїхати в інший регіон, де ваша професія затребувана.

10. З'ясувати, де можливо здобути професійну освіту за обраною професією і що для цього потрібно зробити.

Для виконання цього пункту вам потрібно знайти інформацію про навчальні заклади, які надають освітні послуги за обраною вами спеціальністю. У разі з'ясування, що цей навчальний заклад знаходиться в іншому регіоні, додати цей факт до проекту плану дій, в якому буде передбачено можливість переїзду, проживання, харчування та отримання на це потрібних коштів.

11. Спланувати свої дії у разі неможливості здобути професійну освіту за обраною професією.

За певних умов не всі випускники шкіл мають можливість одразу розпочати здобування професійної освіти за обраною спеціальністю у вищому навчальному закладі. У зв'язку з цим вам потрібно буде передбачити варіант, за яким ви почнете свою освітню програму іншим шляхом: ліцей, коледж тощо. Можливий і такий варіант, коли ви підете спочатку працювати в обрану вами галузь без освіти.

12. Здобути професійну освіту за обраною професією.

При реалізації цього пункту, загального плану дій, бажано його доповнити підпунктами, в яких передбачити можливість (навіть без потреби) у вільний час працювати за обраною спеціальністю або суміжною. Також варто зробити самоаналіз правильності обрання професії.

Розпочинаючи реалізацію плану дій, почніть знайомство з типами особистості людини. Це допоможе вам визначити, до якого з них ви належите.

Давно помічено, що людей можна поділити на шість різних типів особистостей, які називають персональними типами. До них належать: Артистичні, Ділові, Інтелектуальні, Конвенціональні, Реалістичні та Соціальні. Розглянемо їх особливості.

Артистичний тип (А) — ухиляється від чітко структурованих видів діяльності і фізичної праці. Люди цього типу надають перевагу заняттям творчого характеру: музиці, літературі, живопису, дизайну тощо. Гуманітарні та артистичні здібності переважають над математичними. Представникам цього

типу притаманні такі риси характеру: різнобічний, безладний, емоційний, експресивний, ідеалістичний, вразливий, непрактичний, імпульсивний, незалежний, інтроспективний, інтуїтивний, неконформістський, відкритий, оригінальний.

Діловий тип (E) — цей тип людей обирає мету та завдання, що дають змогу їм виявити свою енергію, підприємливість, ентузіазм, реалізувати жадання пригод. У них вербальні здібності преважують над інтелектуальними й математичними. Для людей цього типу найбільш сприятливими є професії: менеджер, репортер, дипломат, продюсер та ін. Їм притаманні такі риси характеру: користолюбність, пригодництво, погоджування, амбіційність, егоцентричність, домінування, енергійність, екстравертність, імпульсивність, оптимістичність, шукач розваг, популізм, самовпевненість, товариськість.

Інтелектуальний тип (I) — цей тип людини здебільшого орієнтується на розумову, переважно наукову, пошуково-дослідницьку працю. Йому притаманні аналітичні, логічні й гуманітарні здібності. Надає перевагу таким професіям, як біолог, хімік, фізик, геолог, астроном та ін. Представникам цього типу притаманні такі риси: аналітичний, обережний, ерудований, критичний, допитливий, незалежний, інтелектуальний, інтроверт, прискіпливий, скромний, песимістичний, акуратний, раціональний, застережливий.

Конвенціональний тип (C) — люди такого типу надають перевагу структурованій діяльності та професіям, які пов'язані з канцелярською роботою, виконанням розрахунків за заздалегідь встановленою схемою. Такі люди обирають професії бухгалтера, стенографіста, економіста, податкового інспектора. Вони є слабкими організаторами та керівниками. Їм притаманні такі риси характеру: конформізм, свідомість, увага, доцільність, стриманість, слухняність, охайність, упертість, практичність, заощадливість, невиразність.

Реалістичний тип (R) — представники цього типу людей займаються конкретними матеріальними об'єктами (інструментами, матеріалами, машинами, механізмами, тваринами тощо) та їх практичним застосуванням. Такі люди обирають наступні професії: агроном, механік, фермер, шофер та ін. Вони мають психомоторні навички, що переважають над гуманітарними й комунікаційними здібностями. Представникам цього типу притаманні такі риси характеру: пристосуванство, відвертість, щирість, чесність, підпорядкованість, скромність, активність, конкретність, стабільність, наполегливість, сором'язливість, заощадливість, замкненість.

Соціальний тип (S) — люди цього типу надають перевагу видам діяльності, які дають змогу встановлювати тісний контакт із соціальним середовищем. Вони мають комунікативні вміння, гуманітарні здібності. Представникам цього типу притаманні наступні риси характеру: переконливість, співпраця, дружність, щедрість, готовність допомогти, ідеалістичність, ввічливість, дбайливість, відповідальність, комунікабельність, співчуття, тактичний, гуманний, доброзичливий.

Усім шести типам особистостей притаманний певний тип інтересів. Ознайомившись з ними, ви можете впевнитися у тому, до якого типу ви себе відносите, ознайомитись із тим, якій діяльності і цінностям надає перевагу кожний із окреслених типів людей. Також ви дізнаєтеся, які у них узагальнені інтереси і цінності, мотиви їхньої діяльності та яку вони дають собі самооцінку і як вони оцінюються іншими.

Артистичний (А) — надає перевагу вивченню літератури, артистичній діяльності, створенню духовних цінностей. Сповідує творчі ідеї та має мотиви діяльності, що дають самовираження, естетичну насолоду. За самооцінкою, цей тип відкритий для переживань, вразливий, мислячий, надає перевагу творчій роботі у порівнянні з репродуктивною діяльністю. Люди цього типу уникають усякої рутинної роботи. Інші люди про них кажуть: незвичайний, безладний, творчий, чуйний.

Діловий тип (Е) — надає, здебільшого, перевагу такій діяльності: переконанню в чомусь інших, спрямуванню людей у потрібному напрямі та управленню їхньою діяльністю. Вони сповідують такі цінності та мотиви діяльності — фінансовий успіх, суспільне визнання, ризик, відповідальність, лояльність. За самооцінкою, їм притаманна впевненість, комунікабельність, перевага ділових якостей і вміння переконувати у порівнянні із математичними й науковими здібностями. Оточуючі бачать в них енергійних, проникливих, амбіційних та екстравертів. Їм не подобається науково-дослідна діяльність і вирішення ускладнених проблем.

Інтелектуальний тип (І) — люди цього типу надають перевагу такій діяльності: вивчення та розуміння подій і явищ, визначення можливих результатів й можливість їх застосування. Сповідують цінності і мають такі мотиви діяльності як: знання, пізнання, досягнення, незалежність. За самооцінкою, вони аналітичні, скептики, розумні, у них переважають інтелектуальні здібності над гуманітарними. Вони уникають діяльності, яка пов'язана з переконанням інших та торгівлею. Інші люди думають про них, що вони розумні, замкнені і незалежні.

Конвенціональний тип (С) — цей тип людей надає перевагу діяльності, яка пов'язана з дотриманням встановлених процедур, виконанню роботи за певним нормами й правилами. Вони мають такі цінності та мотиви діяльності: пунктуальність, матеріальна винагорода, заощадливість, здібності у ділових і громадських справах. За самооцінкою, вони пунктуальні і сумлінні, мають здібності у галузі бізнесу і виробництва більше ніж в акторстві. Вони уникають роботу, що не має чіткого алгоритму виконання і визначених правил. Сторонні вважають їх дбайливими, дисциплінованими, охайними та орієнтованими на виконання певних правил і норм.

Реалістичний тип (R) — люди такого типу у своїй діяльності надають перевагу використанню машин, механізмів, приладів, інструментів та роботі з речами і тваринами. Вони сповідують такі цінності та мотиви діяльності, як чесність, здоровий глузд і матеріальну винагороду за своєчасне виконання роботи. За самооцінкою, їм притаманна практичність і консерватизм. У них переважає розвиток психомоторних здібностей у порівнянні з комунікативними та гуманітарними. Сторонні оцінюють їх як відвертих, самодостатніх, упертих, скромних. Вони уникають у своїй діяльності різної взаємодії з іншими людьми.

Соціальний тип (S) — спрямований на надання допомоги, навчання, консультації, обслуговування інших людей. Своїми цінностями вони вважають соціальну допомогу, порозуміння, неупередженість. За самооцінкою, вони дбайливі і терплячі, у них превалюють гуманітарні та комунікативні вміння у порівнянні із психомоторними. Люди такого типу уникають діяльності, яка

пов'язана з рутинною і репродуктивною роботою. Інші люди вважають їх корисними, дбайливими і приємними.

Для того щоб доповнити свої знання про види діяльності і вимоги, які ставить професія перед людиною, радимо вивчити, які сфери діяльності існують у суспільстві та їх узагальнені типи професій, відповідно до кожного типу особистості.

Артистичний тип (А) — професії: музикант, художник, письменник, актор, режисер та ін. Сфера діяльності цих професій обумовлює наявність у людині: творчих здібностей та емоційну виразність. Професії цієї сфери передбачають у людині творчу уяву у мистецькій діяльності. Такі люди мають особистісний тип поведінки, яка дає змогу їм себе виразити, а зміст їхньої праці передбачає наявність розвинутого інтелекту та творчості у галузі мистецтва.

Діловий тип (Е) — професії: юрист, комівояжер, менеджер з продажу та ін. Сфера діяльності передбачає вміння переконувати людей або примушувати їх робити те, що вказано. Крім того, потрібно вміти організовувати людей для досягнення поставленої мети. Професії зазначеної сфери передбачають наявність у людині ініціативності у пошуках: кращих шляхів фінансового успіху, самовпевненість, вміння впливати на інших людей. Їм притаманні нагромадження матеріальних благ, енергійна поведінка, відповідальність. У зміст праці цих професій входить торгівля, спрямування та переконання людей для досягнення персональних або загальних цілей.

Інтелектуальний тип (І) — професії: психолог, науковець, мікробіолог, хімік та ін. Професії цього типу вимагають від людини аналітичних, технічних, наукових здібностей та літературних і ораторських умінь. У свою чергу зазначені професії передбачають вміти робити пошук та здійснювати аналіз інформації для розуміння й вирішення проблеми, узагальнення і поширення нових знань і теорій. Серед особистісного типу поведінки, що дає змогу їм себе виразити, — здобуття нової інформації, ерудиція шляхом дослідження і навчання. Зміст праці професій цього типу визначає інтелектуальну діяльність, що спрямована на пошук і використання нових знань.

Конвенціональний тип (С) — професії: контролер якості продукції, бухгалтер, секретар-діловод, коректор та ін. Цей тип професій вимагає від людини мати схильність до канцелярської роботи, точного дотримання стандартів і правил виконання роботи.

При цьому передбачається наявність організаційних здібностей, відповідальності і надійності. До особистісного типу поведінки можна віднести традиційні погляди та підпорядкування встановленим правилам і нормам. Зміст роботи цього типу передбачає працю з числами, речами або машинами з дотриманням встановлених правил.

Реалістичний тип (R) — професії: водій, токар, фрезерувальник, фермер, механік, слюсар, тесля та ін. Цей тип професій вимагає від людини наявності розвинутих психомоторних якостей, щоб працювати з машинами, механізмами, приладами та інструментами ручної праці. Робота професій цього типу передбачає дотримання правил і практичних результатів. Їм притаманний такий особистісний тип поведінки, що оточуючі бачать їх практичними. Вони різкі, ризиковані та авантюрні. До змісту праці зазначених професій можна віднести фізичну й предметну діяльність, використання машин, інструментів, матеріалів.

Соціальний тип (S) — професії: вчитель, адвокат, соціальний представник, медсестра та ін. Цей тип професій вимагає від людини наявність комунікативних здібностей, вмінь навчати або розважати. Водночас ці професії передбачають: гуманність, товарицькість, співчуття, розуміння проблем інших. Значені професії обумовлюють такі цінності та особистісні типи поведінки, як турбота про інших та спокій інших. Змістом їхньої праці є співпраця з людьми з метою надання допомоги або полегшення шляхів досягнення їхньої мети.

Це цікаво знати. Отто Юлійович Шмідт — державний діяч і видатний математик, автор фундаментальних відкриттів, головний редактор Великої радянської енциклопедії, автор теорії походження Землі і планет, популяризатор науки в юні роки склав план своїх дій, які потрібно було виконати, щоб досягти поставлену мету. Коли він підрахував, скільки на це потрібно часу, то виявилось, що на це піде 1000 років. Тоді він почав з плану дій викреслювати ті пункти, які не дуже важливі і залишати лише те, без чого шлях в науку неможливий. При підрахунку виявилось, що на це потрібно 250 років життя. Знаючи, що стільки років людина не може прожити, він скоротив час на діяльність, яка не була пов'язана з наукою і досяг своєї мети.

Ми інколи вважаємо, що виконати певну роботу неможливо, але життя Отто Юлійовича Шмідта підтверджує, що чітко сплановані дії людини завжди дають позитивний результат.

 Основні поняття: загальні і спеціальні здібності, професійна кар'єра, сфера діяльності, власний узагальнений код (УК), особистісний тип людей, типи інтересів, типи професій.

СЛОВНИК НОВИХ ТЕРМІНІВ

Аналітичний — той, що базується на застосуванні аналізу.

Екстраверт — тип людини, що має властивість спрямовувати відчуття та інтереси до зовнішнього світу.

Егоцентричний — риса людини, яка полягає на зосередженості свого «я» в центрі усього.

Інтроверсія — скерованість психічних процесів людини на свій власний внутрішній світ

Інтроверт — особистість, внутрішня установка якої спрямована і нею фіксується на явищах власного внутрішнього світу.

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

1. Який тип людей ухиляється від заняття торгівлею?
2. Які цінності сповідує соціальний тип людей?
3. Якій діяльності надає перевагу конвенціональний тип людей?
4. До якого типу можна віднести людей, що надають перевагу механізмам, машинам, приладам та роботі з інструментами?
5. У якого типу людей переважають психомоторні здібності у порівнянні з комунікативними?
6. Назвіть, які вимоги перед людиною висуває професія вчителя або адвоката.

7. Який тип професій повинен мати такі цінності та особистісні типи поведінки, як здобуття нової інформації, ерудицію шляхом дослідження, навчання?
8. До якого типу професій відноситься цей зміст праці: торгівля, спрямування та переконання людей для досягнення персональних або загальних цілей?
9. Визначте, до якого типу особистості належать спеціальності: слюсар, токар, фрезерувальник?
10. Чому при складанні професійного плану потрібно включити програму самовиховання?

ПРАКТИЧНА РОБОТА

1. Скласти особистісний план дій для реалізації проекту.
2. Отримати інформацію про види професій та їх вимоги до особистості.
3. Обґрунтувати тему проекту на основі здобутих знань.
4. Встановити шляхом самоаналізу та зіставлення, до якого типу особистості я можу себе віднести.
5. Визначити вид найбільш сприятливої для мене сфери професійної діяльності за тестами і встановити власний універсальний код (УК).
6. Знайти в каталозі професій свою за визначеним власним УК.
7. Обґрунтувати обрану спеціальність і навчальний заклад для здобуття професійної освіти.
8. Зробити аналіз непередбачених ситуацій під час виконання проекту «Моя професійна кар'єра».

Перший тест допоможе вам обрати вид діяльності. Обведіть колом види діяльності, які перелічені нижче. Підрахуйте число позитивних відповідей для кожного з шести видів і запишіть їх кількість у рядку «Кількість позитивних відповідей _____».

(А) — 1. Робити ескізи, креслення або малюнки. 2. Розробляти дизайн меблів, одягу або плакатів. 3. Гра у джаз-бенді, групі, оркестрі. 4. Гра на музичних інструментах. 5. Створення портретів або фотографій. 6. Написання романів, п'єс. 7. Закінчити мистецькі курси. 8. Написання музичної мелодії. 9. Робота художником, письменником або скульптором. 10. Надавати естетичне задоволення іншим виконанням танців, співом, акторською грою. 11. Ознайомлення з творами мистецтва, літератури. *Кількість позитивних відповідей _____.*

(І) — 1. Читання наукових книг, журналів. 2. Робота у дослідницькій установі або лабораторії. 3. Праця над науковими проектами. 4. Вивчення наукової теорії. 5. Робота з хімічними сполуками. 6. Застосування математичних знань до практичних проблем. 7. Закінчити курси з фізики. 8. Закінчити курси з хімії. 9. Закінчити курси з математики. 10. Закінчити курси з біології. 11. Ретельне вивчення іншої галузі знань. *Кількість позитивних відповідей _____.*

(Р) — 1. Робота з електроприладами. 2. Ремонт автомобілів. 3. Робота з механічними речами. 4. Виготовляти вироби з деревини. 5. Здобути технологічну освіту. 6. Закінчити курси з технічного креслення. 7. Закінчити курси з обробки деревини. 8. Закінчити курси автомеханіка. 9. Робота з механічними або технічними приладами. 10. Робота на відкритому повітрі. 11. Експлуатація машин або самохідних механізмів. *Кількість позитивних відповідей _____.*

(E) — 1. Вивчення шляхів і засобів досягнення успіху у бізнесі. 2. Надання послуг або робота у власному бізнесі. 3. Представлення конференцій з продажу. 4. Закінчення курсів з адміністрування або менеджменту. 5. Бути посадовою особою у будь-якій організації. 6. Нагляд за роботою інших. 7. Знайомство з визначними посадовими особами. 8. Керування групою з метою досягнення певної мети. 9. Участь у політичній кампанії. 10. Діяльність організатора або бізнес-консультанта. 11. Прочитання бізнес-журналів або статей. *Кількість позитивних відповідей _____.*

(C) — 1. Заповнення звітних податкових форм. 2. Бухгалтерські обчислення. 3. Робота з офісним обладнанням. 4. Ведення записів з витрат і прибутків. 5. Встановлення системи бухгалтерського обліку. 6. Закінчення курсів бухгалтера. 7. Закінчення курсів комерційного аналітика. 8. Складання переліку постачальників або товарів. 9. Перевірка письмових творів або роботи над помилками. 10. Робота з архівними матеріалами. 11. Робота в офісі. *Кількість позитивних відповідей _____.*

(S) — 1. Зустрічі з видатними освітянами і лікарями. 2. Прочитання соціологічних статей і книг. 3. Благодійницька діяльність. 4. Допомога іншим у вирішенні персональних проблем. 5. Вивчення правопорушень, скоєних підлітками. 6. Прочитання психологічних статей і книг. 7. Закінчення курсів з міжособистісних стосунків. 8. Викладання у старших класах. 9. Наглядацька діяльність за душевнохворими. 10. Викладання серед дорослих. 11. Робота добровільним помічником. *Кількість позитивних відповідей _____.*

Другий тест визначає професійні властивості, що допоможе вам переконалися в тому, що саме ви можете добре виконувати або знаєте, як це слід робити. Працюючи з тестом, у кінці кожного з шести видів діяльності, так само як і в попередньому тесті, поставте кількість позитивних відповідей.

(A) — 1. Я можу грати на музичному інструменті. 2. Я можу взяти участь у хоровому співі. 3. Я можу виступити як соліст. 4. Я можу грати у п'єсі. 5. Я можу виразно читати. 6. Я можу малювати фарбами або працювати скульптором. 7. Я можу створити або аранжувати музичний твір. 8. Я можу розробити дизайн одягу, плакатів або меблів. 9. Я добре пишу оповідання або складаю вірші. 10. Я можу написати промову. 11. Я можу зробити вражаючі фотографії. *Кількість позитивних відповідей _____.*

(E) — 1. Я знаю, як бути успішним керівником. 2. Я вважаю себе непоганим промовцем. 3. Я можу керувати компанією з продажу. 4. Я можу організувати роботу інших. 5. Я — амбіційна та упевнена в собі людина. 6. Я добре розумію, як переконали людей робити щось так, бо я це вважаю за корисне. 7. Я добре розуміюся на продажу. 8. Я вважаю себе непоганим співрозмовником. 9. Я можу бути дуже наполегливим. 10. У мене непогані здібності до планування. 11. Я маю певні риси лідера. *Кількість позитивних відповідей _____.*

(I) — 1. Я знаю, як користуватися алгеброю для вирішення математичних проблем. 2. Я можу виконувати наукові експерименти або дослідження. 3. Я розумію, що визначає «період піврозпаду» радіоактивного елемента. 4. Я можу користуватися логарифмічними таблицями. 5. Я можу використовувати комп'ютер для вирішення наукової проблеми. 6. Я можу надати опис функції лейкоцитної клітини. 7. Я можу тлумачити просту хімічну формулу. 8. Я розумію, чому штучні супутники не падають на землю. 9. Я можу написати на-